

पेज = 1

= 15 X 11 X 0.1 cm.

उत्तो स्वास्ति श्री गणेशाय नमः वेषाम प्रीत दीरीत

दाते रास्ते रमी याज वलगा स्टेगे हुलत

पेज = 4 विषय = पुराण

= 20 X 12 X 0.1 cm.

भीतय उवाच । इममर्थपरावृष्टः पुष्टमद्वै

वानयै विंशे धेनूजनीयाहिजोत्तामाः उत-नहि-
- दत्त्वातिथये स्तभ्यम्

शेराजनप्राश
यम्मानवल
हितः॥सजा
विष्यति॥त
दन्नादेभवे
तस्यसुव
दद्यादपरि
त॥नष्टे
विचारय
धिःस्वर्ग
त्यंशातंश
त्रसारोव
तिष्ठयेक
भिः॥शिष्ट

अल ५० ए हो म न ब वा ह स न ते रा भ रे ते ल न दे
म स म्ना व दे नी ते रे म्ना व दे सी र धि स र ही मो ति ल म्ना
है क हु के नु वा व दो न ते री या म की सो री या के
ग सा तो र यानी म्ना न म क ला न र म्ना व वा
नी गो रा र ग ते रा उ र म्ना र द नी ति कु र वि
ह वा कु ल गु ल व वा नी॥ वे यु दि ग मा न
न ह ड जानी ए म व दि को लो मु क मो ड मी
या को जी दिन म ला तो रा ज ग उ ने ह डी
व गो ल ते रा मो र मी या व व ल ग ए ह ग ह
स ने ते रा ते री म्ना स का व है ग लो ड मी या

आ
नमा
नम
यम्ना
ह्यि
यो
गुया
देवा
सोति
तयेनि
नीमा
स्माद
सनादि
रभ्यक

शैराजनप्रासादः योच्यते दुर्धरे ॥ अन्नेदः यः यजमानलोके धनवानरुपवानपि ॥ आ
 यजमानबलवांश्चैव सुखी च ये त्वजायते ॥ नित्यं ददाति यश्चानुमतिप्रियः सजा
 हितः ॥ सजातिवत्सलसायुज्यमेवमाह पराशरः ॥ अन्नेतसदृशदानं न भूतो न भ
 विष्यति ॥ तस्मादन्नं विशेषेण दत्तं निश्चयं तिसाधवः ॥ कृत्वा हि समहत्यायं यश्च
 दन्नादे भवेत् ॥ विष्णुः सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ आशा संतीहयि
 तः सुवर्णिमि कर्षकाः ॥ अस्माकमपि पुरोवायौ पुरोवा नूनं प्रदस्यति यो
 दद्यादपरिक्लिष्टमन्नमद्य निर्वर्त्तने प्राता यदृष्टपूर्वा यदृष्टाया गतिमवाप्नुया
 त ॥ नष्टे होत्रचरानं स्वाध्यायं श्रुतं तथा ॥ याचितो ब्राह्मरो नान्नं दद्यादेव
 विचारयन् ॥ दुर्वर्त्तः साधवतो वा नूतनः पण्डित एव वा यः प्राप्नो वैश्वदेवो ते सोति
 यिः स्वर्गं संक्रमः ॥ अदृष्टं दृष्टपूर्वं वा मित्रं वा सुहृदं तथा ॥ ब्राह्मरां भोजयेत्
 तं शातं शीलं स मन्वितं ॥ नायं त्रितश्चतुर्वेदी स कीर्णः सर्वविक्रयी ॥ पायत्री प्रा
 त्सा रो वरो विप्रसुयं त्रितः ॥ ईश्वरः सर्वभूतानां हृदये समवस्थितः ॥ तस्माद
 तिष्ठ ये कार्ये भवः सोऽयं जितगतः ॥ यादो भ्यंजोः शिरोभ्यंजोः दानमाजा सनादि
 मिः ॥ शिष्टवाक्यं विशेषेण पूजनीयादिज्ञोत्तमाः ॥ अन्ने हि दत्त्वा तिष्ठते स ह्यक

८५ मन्त्रसमन्वितदातासर्जमवद्योतिदेवैश्चाप्यप्युज्यते॥ प्रीयतां विष्णुरित्युक्ता वैष्णव
 वंशात्मानसं॥ भोजयेद्भिष्टमेवान्नं यथाशक्तिसमन्वितं॥ आराधयैष्णवंशा
 तं सदा तद्वावनिष्ठितं॥ प्रियतां भजवान् विष्णुरितिसंकल्पभोजयेत्॥ भिष्टान्
 मपरिक्लिष्टं शर्कृदंघृतपूतं॥ दद्यात्तरं यथाशक्ति स त्वं भुक्तिभिष्टता॥ ब्राह्म
 रो न्यः प्रतिश्रुत्य नद्याष्टौ नूनमन्यधीः सयाति नरकं घोरं तिष्ठेज्यो निष्जाय
 ते॥ प्रियातिधिर्जहस्यो यः संतुष्टो विजितेन्द्रियः॥ तपःस्वाध्यायनिरतः स्वर्गस्तस्य
 न दूरतः॥ भीष्म उवाच॥ नारदे नैव भुक्तस्तु प्रादाया न्नमहं सदा॥ अन्नं प्रासात्
 मायन्ने तस्मादेहि भुक्षिषिर॥ अन्नं दत्तं मनुष्येष्वाप्रादाता भवित्युतः॥ प्रासाद
 नात्परं सान्नमन्यदन्नं न विद्यते॥ श्रुतं त्रुते कथयतो लोमशस्यापि तद्वचः॥ प्रासा
 न्नं दत्त्वा कपोताय यत्प्रापूषि विनायसा॥ तादृशी एतन्वाच्यं सप्रेत्यलभते जातिं॥ शिष्य
 शततं यो न्नं प्रतिधिज्य प्रयच्छति॥ सयाति परमं स्थानं दुःखप्राप्यं पत्सुरैरपि॥ दद्या
 त्रयो न्नं सद्यतं सुसंस्कृतं दद्याच्च पूरं ययसा सुशोभितं॥ द्विजैर्द्रव्याय सुपूरीव
 त्सरं न तस्य लोका न्यरिहानि मन्निष्ट॥ भीष्म उवाच॥ अत्राप्युदाहरंति मभितिलासं
 पुरातनं वटो वटो अस्मिन् वादं तन्मे श्चरासमाहितः॥ वक्ष्ये प्रयागे संन्यस्य चिरं तिष्ठन् यो

5
 धितः॥ तस्य शिष्यो बहूनी जवरिचर्या च कारचसः॥ तमदृष्टुं संतत्र दृष्ट्वा मं कर्शि
 तं भूनिं॥ आख्या हि भगवन्मह्यं दृष्ट्वा व्याधो म्रवेदना॥ वक्षुरुवाच॥ शक्तिं मूलं
 गदा चक्रैव द्रुतो मरशा यकेः॥ विभिन्ने वेदना यास्तु दृष्ट्वा सापि निजित॥ श्वा
 शका सत्तवा वायव्यरायस्मा रसं भवाः॥ व्याधयो दुस्तरा सर्वे क्षुधया तेपि निजिताः
 एते हे मयि चित्रा जो मृकटी च तं कुंडलः॥ द्योतितो न विराजेत ये तव दृष्ट्या ते नरः
 यथा भूमि गतं तोयं सूर्यो भूप्रसो ज्यते॥ शरीरस्यास्तथा धातूनां शिरः शोषति
 जाठरे॥ नृशो तिन चा धाति च क्षुधान च यश्मति॥ दद्यते वेद्यते म्रच्छ संमत्य
 ति क्षुधा दितः॥ न दूरी दक्षिणां चापि पश्चिमां च त्रयां दिशः॥ क्षुधा तिष्ठे विजा
 नाति दस्यते च मृह मृहः॥ मृकत्वं दधिरत्वं च न दृष्ट्वा जपे मृताः॥ शोचन् शमम
 र्यां दं क्षुधा सर्वं करोति ह॥ जनकं जननी पुत्रं भार्यां दूहितरं तथा॥ भ्रातरं वधू
 वर्यं च हिंसेते च क्षुधा दितः॥ नयितुं नृप जयेत सम्यगूपाय न च देवताः॥ का
 र्यं कर्तुं न शक्तं क्षुधे धाया नृणां मतां गतः॥ एवं विधानि दुःखा नि जायंते क्षुधया
 वयो॥ जायंते विषयी तानि तु स्मिन्ने तानि एतक॥ वक्षुरुवाच॥ कथिता मे त्वया ता
 तक्षुधा प्रावेदना तु दा माहात्म्य मयि चान्नस्य श्रोतुं मिश्रानि तत्त्वतः॥ वक्षुरुवाच

अनुदानात्परलोकेन भूतं न भूतिमिति ॥ अन्नेन जगत्सर्वं भूतं चैव प्रतिष्ठितं
 पितरो देवदेवताश्च यक्षराक्षसकिंनराः ॥ मानुषाश्च पिशाचाश्च सर्वे ह्यनुभवाश्चिताः
 भीष्म उवाच ॥ तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन ददस्व ननु दधिष्टिर ॥ अन्नेन तृप्तिमाप्नोति
 शाश्वती चैव रां गतिं ॥ कन्यादानं कथ्योत्सर्जतीत्येतेनासुरव्रतं ॥ अन्नदानस्य स
 नस्य सर्वा रा कलानां हतिर्बोद्धरी ॥ तस्य च रथया नानि मरिचानि दत्तवसुंधरा ॥ अन्नदा
 स्मृतिः ॥ अन्नात्सेनवते वीर्यं तथैव कौतुह्यं धार्यते ॥ पुंडरीकोश्च मेघश्च उक्तः ॥
 मोः इशिको मयः ॥ अक्षिणोस्त्रिरात्रश्च ये चान्ये विविधा जखाः ॥ सर्वं यन्नाम्यवर्तते
 राजन्यजाः सविस्ताराः ॥ स यवतनूनदीयासमष्ट्रवसुंधरा ॥ तेन सर्वं दत्ता
 यादेयमन्नं दधार्तेभ्यो यदश्नाति स्वयं हि जः ॥ वदवत्तौ पदशेन दधि ते नूनं द
 दौ तदा ॥ तथा नमपि कैते य दधि तेन प्रदोभव ॥ वृत्तं हत्यादिकं पापमन्नदस्य
 परास्यति ॥ किं पुनरिति वधो दूतं येन रक्षेत्स्वजीवका ॥ अश्वमेधादिकं कृत्वा
 ददस्वान्नं सदक्षिणा ॥ ब्राह्मणो भूयात्स राजदधि तेभ्यो विशेषतः ॥ सर्वं दानानि
 दत्तानि इष्टायां सदाक्षिणा ॥ तदप्यते देवताः सर्वा अन्नदानेन नित्यं शान्तिं तस

सज्जता प्राप्य तत्सर्वं नदीवेगं समाप्लुतं ॥ न दृष्टं तन्मया विप्रपितरं प्रपश्य
 भावता ॥ क्षुत्पियासास सजाविष्टो मुनिरो दाल कित्तकः ॥ यमं पश्येति तं दृष्टं
 मया पतत्रौ धमृष्टितः ॥ ततः स पित्रा निहतो नाश्वजे राकृताः ॥ जलिः ॥ प्र
 सीदेति वृव नैव ज्ञात सत्त्वो पतद्गुणि ॥ तं दृष्ट्वा पतितं यत्र स मुनिशोकदुःखि
 तः ॥ किमया कृतमित्युक्ता परिष्कृज्य रुरौत ॥ तच्छृत्वा मुनयः सर्वे त्वो व द
 ननिवासिनः ॥ आगत्य तुल्यद्रवास्ते परितो यो यत स्थिरे ॥ यैत्रे राघवश्रुपा
 तेन नासिकेतः स भूषितः ॥ नासिकेत उवाच ॥ दृष्ट्वा ह ज्ञातं त्रजतं स देवो य
 मं पश्येत्याह पिता भवत ॥ न चैतत्स क्व मनतं विप्रकृतं दृष्ट्वा हं प्रतिज
 ष्वस्वसौ भूय ॥ शौचत्यसौ तव देहस्य कर्त्ता करोमि किंचापि मनः प्रियं ते ॥
 प्रियातिथे वरनिष्ठं वरांश्चेत्युक्तं श्राहं धर्मराजं यदा चे ॥ यदि प्रसन्नो
 भजवा न्ममाद्यस्थानानि मे दर्शय प्रो वदन्तां ॥ ततः समारोप्य समा
 विमानमत्युद्धृता न दर्शयामास लोकान् ॥ अथापश्य महं तत्र विमाना
 नि सहस्रशः ॥ वैदुष्यं कं प्रकाशानि जगून् न दस प्राणि च दिव्यरत्नविचित्रा
 नि ॥ सन्निभान्यमशं जरोः ॥ सर्वकामसम कानि कामगानि स्थिराणि च ॥ ८३

४

हीनां जा नं ध्यादृष्टा त प्रजा ॥ दूरस्थार न्याल द्वाच न दे या जोः कदाच न ॥ सा
 त बहू भूत्वा य प्रो नि या या हिता भूये ॥ अति धि यि य दां ता य धे न र्दिया
 मुरा न्विता ॥ अ कु ली ना य म र्वा य दां ता य कृ य रा य च ॥ इ व क व व
 वे ता य न दे या जो क दा च ॥ प्र सा दा य न सौ व र ताः श या र न्नो ज्ज्वा स्त प्रा
 व रा श्वा स र सो म त त त्र ग म्बु ति जो य दाः ॥ जो य दा ना न्नो या ति व
 ल्म णो कं स ना त नं ॥ वि भा ने ना कं व रो नं दि व्य र त्त वि रा ज ता ॥ सु रू प वे
 द्याः सु प्रो रा यः श त शो व र द्यो षि तः ॥ र म यं ति वि भा न स्म दि व्वा भ र ता भू
 षि ताः ॥ वे रा न्ना व ल्ले की नां च नू प रा रां च सिं ज तेः ॥ हा सै श्च ह रि रा णी
 रां सु म्भः सं प्र ति बु ध्वा ते ॥ अ न्नै वो दा हरं ती ज म्बु ति हा सं द रा त नं ॥ क र्म
 रो द्वा ल के र्वा क्ये ना सि के त स्य चो भ योः ॥ क र्म रो द्वा ल के र्वा ना म धि ज
 म्भ त तः सु तां त्वं प्रा ण प व र च्छे ति ना सि के त म्भ ना म त ॥ स मा वे नि य मे त
 स्मि न स म्भु निः प्रा ह तं सु तं ॥ उ य स्य री न रा क्त स्य स्वा ध्या य नि र त स्य च ॥ स्था
 द्भीः सु म्भ न सः क ल रां ज न्ना ति के ॥ वि स्म तं मे त दा दा तुं न दी ती र भि तो व्र ज ॥

१५ मातरं पितरं वापि विकलं नेत्रद्वयं न वै यो जने पुत्रस्तं विद्या द्रुह्य घातकं पिशुनो
 यस्तु लोकां नारधाम् नैव रातयः ॥ ३ ॥ जने कः क्रूरस्तं विद्या द्रुह्य घातकं जो व
 जैवाव नैवापि प्राप्तेवानजरे पिवा यो जिज्ञेसां स जे नृहस्तं विद्या द्रुह्य घातकं ते
 कुर्वन्ति ह जंतूनां प्रतिकूलं विहिंसिकाः ॥ वृहस्पतिः प्रकृतापि वृहस्पतिः हत्या मवापु
 यः गच्छतस्मिन् कृतो वा विजाग्रतः स्वपतो विवायं नृहते हिताया यत तयो रिव च
 हितं यत ते सर्वमाख्यातं प्रयातत् न नारतं ॥ अहो यथा विप्रं वृहस्पतिं हपुत्रो भ
 वेत यथा हि रउवाचा ॥ ब्राह्मणो भवति श्रुत्य येन रालो भवति न प्रयच्छति
 विप्रे भवति प्रवृत्तिपितृ मह ॥ श्रीम उवाचा ॥ यो न दद्यात्प्रतिश्रुत्य स्वल्पं वा यदि
 वा बहु प्राप्ता तस्य हताहंति क्लीबवत्ते दिव्यं वै जाः जन्म प्रभृति यच्छाप्रियेन सा
 त्सकृते कृतं सर्वं गच्छति तस्य येनाशा विकली कृता ब्राह्मणो व्याप्राया प्राप्ता
 वकः स हि जः स्मृतः यं निरीक्ष्यते क्रुद्धः प्राप्या परया पुतः निर्दहेत हितत्यापं
 कं क्षोत्रे हव्यं भयथा अत्रैवोदाहरंती ममिति हा संहरात नेश जारं तस्य च संवा
 दं वा न रस्य च भारत ॥ श्रुयते च महाराज न वै शौचान सन्वितो एकस्या भवे संवा
 तो न गच्छेत् महतां कुले सनुवा यो वरावास्ता मानसत्वे परंतप ॥ अन्यथा ति मनुष्या
 ततः ॥ यो प्रजालीवानरी तथा ॥ ४ ॥ तां सुखादं तं प्रजालं वा दवानरु रमशा न मद्यो को

वः

१५

जीम उवाच ॥ इममर्थं पुराणैः कृष्णदेवाय नमः सौ कथयामास तन्मे नि
 गदतः शृणु ब्राह्मण स्वयमाहूय याचमानं किंचितं पश्चान्नास्तीति त्वेव
 तं विद्याध्वजघातकं अधर्मान्निर्तोषूढे मिथ्यायोधैर्दिजातिषु वदन्मनीतिकं
 यस्तु तं विद्याध्वजघातकं अत्मजां पुरासंयन्नामहतीशेश्वरे न प्रथितियः क
 न्यातं विद्याध्वजघातकं न्यायेनोपाजितं द्रव्यं ब्राह्मणस्य हरतु यः स्वाध्यायवत्त
 द्युक्तस्य तं विद्याध्वजघातकं नास्ति को भिन्नमर्थो ह्येव ब्राह्मणरादृषकः धर्म
 निदापरश्चैव तं विद्याध्वजघातकं गौकुलस्य तत्राहस्यजलार्धमभिधावतः
 उत्पादयति यो विद्युतं विद्याध्वजघातकं यज्वाधस्य च दीनस्य व्याधितस्य ज
 इत्यचहसते यो वै सर्वस्त्वं तं विद्याध्वजघातकं यः प्रवृत्तां श्रुतिसम्पत्साम्राज्जं वा
 मुनिभिर्कृतं दूषयत्यनजिज्ञाना तं विद्याध्वजघातकं यो दूषयति संभो हा हा
 सुदेवं जगत्पतिं सर्वलोके कर्तारं तं विद्याध्वजघातकं प्रातु वत्परिरक्षोतं स
 विसंहारकारकं शंकरं दूषयत्यस्तु तं विद्याध्वजघातकं द्रुधा संतप्रदेतानां हि
 जानां भोक्तुमिष्टं तं विद्युमाचते यस्तु तं विद्याध्वजघातकं वने वनतराहारा
 न्यासिनो न्यकारिणः हंतुमिष्टतियो मोहा तं विद्याध्वजघातकं साक्षिषुष्ट
 श्रमः प्रश्नान्न जाननं विनाथा वदेत लोभाद्वेपादुयाद्योपितं विद्याध्वजघातकं

ये